

Bachelorproject Sociale Geografie en Planologie

'Oostwold zonder supermarkt, een leefbaar dorp?'

Figuur 1: deBM.nl. (2013) Koop winkelpand op Hoofdstraat 10.

Student: Cristian Wessels (2045419)

Begeleider: Heike Delfmann

Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen

Rijksuniversiteit Groningen

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	p. 2
Hoofdstuk 1. Voorwoord, Samenvatting	p.3
1.1 Voorwoord	p.3
1.2 Samenvatting	p.3
Hoofdstuk 2. Inleiding	p.4
2.1 Aanleiding	p.4
2.2 Probleemstelling	p.5
Hoofdstuk 3. Theoretisch Kader	p.6
3.1 Krimp	p.6
3.2 Leefbaarheid	p.7
3.3 Invloed van aanwezigheid supermarkt op de leefomgeving	p.8
3.4 Supermarkt als ontmoetingsplek en 'community satisfaction'	p.8
3.5 Bereikbaarheid van voorzieningen	p.9
3.6 Maslow (1943) gerelateerd aan leefbaarheid en voorzieningen.....	p.10
3.7 Conceptueel model	p.11
Hoofdstuk 4. Methodologie	p.12
4.1 Doel interviews	p.12
4.2 Plaats interviews	p.13
4.3 Oostwold	p.14
Hoofdstuk 5. Resultaten	p.15
5.0 Inleiding	p.15
5.1 Deelvraag 1	p.15
5.2 Deelvraag 2	p.17
5.3 Deelvraag 3	p.19
Hoofdstuk 6. Conclusie	p.23
Literatuurlijst	p.25
Bijlage: Interviewgide	p.28

1. Voorwoord en Samenvatting

1.1 Voorwoord

Hierbij wil ik (Cristian Wessels) alle mensen die mee hebben gewerkt aan dit onderzoek hartelijk bedanken voor hun inzet en tijd die ze in dit onderzoek hebben gestoken. Als eerste wil ik mijn begeleider (mevrouw Delfmann) hartelijk bedanken voor de feedback en begeleiding van dit onderzoek. Als tweede wil ik de respondenten die mee hebben gewerkt aan dit onderzoek hartelijk bedanken voor de verschaft antwoorden aangaande de hoofdvraag van dit onderzoek. Als laatste wil ik mijn groepsgenoten hartelijk bedanken voor de feedback en uitwisseling van literatuur. Veel leesplezier!

1.2 Samenvatting

In dit bachelorproject wordt de invloed van de sluiting van de laatste supermarkt op de perceptie van de leefbaarheid van bewoners van Oostwold (gemeente Oldambt) beschreven met behulp van wetenschappelijke literatuur en empirisch onderzoek. Om een zo breed mogelijk beeld te krijgen van de betekenis van leefbaarheid in literatuur en diepte-interviews maakt dit onderzoek gebruik van verschillende literatuur aangaande ondernemerschap, leefbaarheid, voorzieningen en krimp, en verbindt dit met de empirisch onderzochte realiteit. Door middel van diepte-interviews is kwalitatieve data verzamelt waarmee een goed inzicht wordt gegeven in bijvoorbeeld de meningen, beweegredenen en gevoelens van bewoners van Oostwold ten opzicht van de sluiting van de supermarkt in Oostwold. Uit dit onderzoek is gebleken dat de supermarkt voorzag in 'vergeten' en 'kleine boodschappen', door de huidige afwezigheid is dit niet meer nodig. De supermarkt als 'ontmoetingsplek' is ook verdwenen. De functie van de supermarkt in bijdrage aan het dorpsleven en de bijdrage aan de levendigheid is ook verdwenen. Als laatste wordt ook de invloed van de andere voorzieningen, die nu supermarktproducten verkopen, beschreven. Hieruit blijkt dat de andere voorzieningen wel een aanvulling maar geen vervanging zijn.

2. Inleiding

2.1 Aanleiding

Bevolkingskrimp is een actueel fenomeen in de provincie Groningen. Met deze bevolkingskrimp zou ook het sluiten van supermarkten kunnen samengaan. Latten (2009) merkt een opmerkelijk detail van de (regionale) bevolkingsontwikkeling op, de regionale krimp naast groei. Volgens het CBS (2013) zal de bevolking van Nederland vanaf 2013 van 16.777.636 inwoners tot 17.898.882 inwoners groeien. De prognose van het CBS over de bevolkingsontwikkeling per gemeente laat zien dat er naast de groei van de bevolking van Nederland ook krimp in bepaalde regio's is. Als voorbeeld de gemeente waar Oostwold zich bevindt: Oldambt. Het CBS voorspelt dat de bevolking van 38.900 inwoners in 2015 krimpt tot 34.500 inwoners in 2040. Dit gegeven kan natuurlijk niet holistisch het totaal verklaren of beschrijven, maar laat een element van de regionale krimp versus de nationale groei qua bevolking zien toegespitst op het gebied wat in dit onderzoek centraal staat. Nimwegen (2009) stelt dat door de bevolkingskrimp voorzieningen als scholen en supermarkten worden gedwongen om hun deuren te sluiten. Deze verdwijning van voorzieningen kan mogelijk de leefbaarheid van een plaats beïnvloeden. Dit wordt in dit onderzoek aan de orde gesteld in de vorm van de sluiting van het E-Markt filiaal in Oostwold, te zien in Figuur 1 op de voorpagina.

Een supermarkt kan worden gezien als een van de belangrijkste voorzieningen voor inwoners van gebieden, het voldoet namelijk aan de vraag naar voedsel van mensen. Maslow (1943) illustreert in zijn bekende behoeftepiramide het belang van voedsel. Voedsel staat in het onderste vlak wat de urgentie van voedsel goed illustreert. In dit onderzoek wordt gekeken naar de samenhang van leefbaarheid en de sluiting van supermarkten. Dit houdt dus in dat één van de belangrijkste voorzieningen wegtrekt, een die voedsel aan de bewoners van een plaats kan voorzien.

Omdat er weinig literatuur en onderzoek over de invloed van supermarkten op de leefbaarheid beschikbaar is, in tegenstelling tot algemenere literatuur over de relatie tussen leefbaarheid en voorzieningen, was de keuze voor dit onderwerp een doordachte keuze.

2.2 Probleemstelling

In dit onderzoek is het effect van de sluiting van supermarktfilialen op de leefbaarheid in een dorp onderzocht door middel van diepte-interviews en literatuuronderzoek. De literatuur is verbonden met de praktijk (diepte-interviews) om zo een wetenschappelijk beeld te schetsen over de leefbaarheid van Oostwold. Het doel van dit onderzoek is niet om de leefbaarheid te meten in kwantitatieve termen waar de Human Development Index (UNDP, 2013) een voorbeeld van is. De HDI laat zien dat het begrip leefbaarheid als een kwantitatief gerichte term kan worden gezien. Des te meer is in dit onderzoek de kwalitatieve onderzoeksvorm diepte-interviews gebruikt. In dit onderzoek wordt geprobeerd om meningen en gevoelens de respondenten te ontfutselen om op die manier een beeld te construeren van de leefbaarheid. De hoofdvraag luidt dan ook als volgt: *In hoeverre beïnvloedt de sluiting van supermarkten de leefbaarheid van Oostwold?*

De eerste deelvraag wordt gesteld om een algemeen beeld van de perceptie van leefbaarheid van de inwoners te krijgen. Tevens kan hiermee belangrijk geachte aspecten van leefbaarheid worden geïdentificeerd uit literatuurstudie en diepte-interviews. Deelvraag 1 luidt als volgt: *Wat is leefbaarheid volgens de bewoners van Oostwold en welke aspecten van leefbaarheid zijn voor inwoners van het dorp belangrijk?* De tweede deelvraag wordt gesteld om een deel van de potentiële leefbaarheid van Oostwold mee weergegeven, namelijk de aanwezige en de niet-aanwezige positieve levensomstandigheden die worden herleid uit de antwoorden van respondenten met de link naar de literatuur. Ook wordt geprobeerd een antwoord te geven op de individuele perceptie van de leefbaarheid beïnvloed wordt door Oostwold. Deelvraag 2 luidt als volgt: *Welke van de belangrijke geachte aspecten van leefbaarheid zijn wel en niet in het dorp aanwezig, hoe en waardoor wordt de individuele perceptie van de leefbaarheid beïnvloed door Oostwold?* De derde deelvraag wordt gesteld om de rol van de supermarkt in de perceptie op de leefbaarheid toe te voegen gerelateerd aan de gebruikte wetenschappelijke literatuur en om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden. Deelvraag 3 luidt als volgt: *Hoe beïnvloedt het niet meer aanwezig zijn van de supermarkt de leefbaarheid?*

3. Theoretisch Kader

3.1 Krimp

De definitie van krimp die gehanteerd wordt in dit onderzoek is bevolkingskrimp. Het begrip bevolkingskrimp wordt als volgt gedefinieerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek: 'Bij krimp is sprake van substantiële en structurele bevolkings- en huishoudensdaling, op regionaal schaalniveau' (CBS, 2013). Het begrip krimp is niet verklarend in dit onderzoek omdat het over beïnvloeding van het verdwijnen van een supermarkt op de leefbaarheid gaat. Hieronder moet worden verstaan dat er niet wordt gezocht naar de oorzaak van de sluiting maar het effect dat deze sluiting heeft gehad. Uiteraard is het niet verkeerd om bij het begrip 'bevolkingskrimp' stil te staan omdat dit een relevant en mogelijk meespelend oorzaak en gevolg van een afkalkend voorzieningenniveau is. In dit onderzoek staat het gesloten E-Markt filiaal, wat zich in Oostwold bevond, centraal.

Van Dam et al. (2006) hebben verschillende hypothesen opgesteld over de relatie die krimp heeft met verschillende factoren die leefbaarheid beïnvloeden. Op het gebied van de relatie van bevolkingskrimp met voorzieningen stellen ze dat er verschillend gedacht kan worden over de relatie tussen bevolkingskrimp en een afkalkend voorzieningenniveau. Naast de algemene aanvaarde gedachte dat door bevolkingsafname een geringer draagvlak voor voorzieningen ontstaat benoemen Van Dam et al. (2006) ook de gedachtegang dat bevolkingskrimp naast de oorzaak ook een gevolg kunnen zijn van de vershraling van het voorzieningenniveau, wat kan betekenen dat bijvoorbeeld een verminderd voorzieningenniveau de leefbaarheid en dus woonaantrekkelijkheid van bijvoorbeeld Oostwold kan beïnvloeden.

Bevolkingskrimp is niet de enige factor in het sluiten van voorzieningen bepaalde gebieden. Veenhoven (2010) noemt de steeds prominentere rol van 'leefomgeving' versus de sociale en economische kwaliteit van een gebied. De verandering in het gedrag van consumenten en bedrijfseconomische overwegingen spelen ook een belangrijke factor het sluiten van voorzieningen (Van Dam et al., 2006). Ook schaalvergroting kan het vershralen van het

voorzieningenniveau versterken (Bronsema, 2009). Het gedrag van aanbieders en vragers is dan ook veel bepalender voor het draagvlak voor voorzieningen dan bevolkingsdynamiek (Van Dam et al., 2006). Voor Oostwold zou het voorgaande dus kunnen betekenen dat door deze schaalvergroting de bewoners de grotere en dus efficiëntere supermarkten in de omtrek gebruiken en al gebruikten toen de supermarkt nog niet gesloten was. Naast afname van het voorzieningenniveau veroorzaakt door bevolkingskrimp kan de woonaantrekkelijkheid van Oostwold mogelijk ook beïnvloed worden door het verminderde aanbod qua voorzieningenniveau. Het zou hierdoor mogelijk minder aantrekkelijk worden voor mensen om zich in Oostwold te vestigen.

3.2 Leefbaarheid

Balsas (2004) stelt dat het woord leefbaarheid verschillende dingen betekent voor verschillende mensen. Het is volgens hem een concept dat de kwaliteit van het leven kan beschrijven maar wat moeilijk is te conceptualiseren zo dat iedereen het begrijpt. Veenhoven (2000) gaat er van uit dat leefbaarheid een begrip is dat relaties beschrijft. Het gaat om de 'pas' tussen de mensen en de omgeving. Er kan verschil zijn in de perceptie van leefbaarheid. Verschillende mensen kunnen de mate van leefbaarheid in een plaats anders ervaren.

In dit onderzoek wordt er ingegaan op het effect van het sluiten van de laatste supermarkt in Oostwold op de leefbaarheid. VROM (2009) stelt in de publicatie 'Leefbaarheid door de tijd' dat leefbaarheid de mate is waarin de omgeving aansluit bij de eisen en wensen die door de mens er aan worden gesteld, wat ook meteen de gebruikte definitie in dit onderzoek is. De aanwezigheid van een supermarkt kan een van deze wensen zijn en deze aanwezigheid kan mogelijk de leefbaarheid beïnvloeden, wat in de 'leefbarometer' van VROM (2009) terug komt onder de dimensie 'voorzieningen'. Om oordeel te kunnen geven over de leefbaarheid van een bepaalde plek onderscheidt VROM (2009) in deze 'leefbarometer' de zes dimensies woningvoorraad, publieke ruimte, voorzieningen, bevolkingssamenstelling, leeftijdsopbouw en de sociale samenhang van de bevolking en veiligheid worden onderscheiden. Het belang van voorzieningen in de perceptie van de leefbaarheid komt ook voor in VROM (2000) die vijf dimensies

onderscheiden die samen de 'woonkwaliteit' beïnvloeden, namelijk geborgenheid, eigenwaarde en trots, functionele- economische kwaliteit, sociaal-culturele kwaliteit en ruimtelijke-ecologische kwaliteit, waarin de functioneel-economische kwaliteit van de omgeving onder andere de bruikswaarde (voldoet het aan de functionele eisen, zoals wonen, werken, voorzieningen, openbare ruimte, bereikbaarheid, nabijheid, veiligheid) weer kan geven. Voor Oostwold kan dit betekenen dat de functioneel-economische kwaliteit van de omgeving achteruit kan zijn gegaan en dat de 'wens' supermarkt niet vervuld is door het gebrek aan een voorziening in de vorm van een supermarkt.

3.3 Invloed aanwezigheid supermarkt op de leefomgeving

Naast de belangrijkste functie van supermarkten, de voorziening van voedsel, zijn er ook andere functies die voorzieningen (supermarkten) bieden. Volgens Aalders et al. (2008) kunnen ondernemers, waar supermarkten onder geschaard kunnen worden op vier manieren bijdragen aan de leefbaarheid. Als eerste wordt het voorzien in een bepaalde behoefte genoemd. Dit is te interpreteren als 'de behoefte naar voedsel'. Als tweede wordt een onderneming als ontmoetingsplek beschreven. Dit is te interpreteren als ontmoetingsplek in een dorp waar mensen hun sociale contacten kunnen onderhouden wat is te verbinden aan de derde stap uit de behoeftepiramide van Maslow (1943), namelijk sociale acceptatie. Als derde wordt actieve inzet genoemd. Dit valt te interpreteren als het participeren van lokale ondernemers in onder andere activiteiten en evenementen georganiseerd door de bewoners van een bepaald gebied. Ook noemen Aalders et al. (2008) het creëren van een levendige woongebied. In het geval van Oostwold zou het kunnen betekenen dat de aanwezigheid van de supermarkt het dorp levendig maakt door winkelende mensen, afleiding voor niet-werkende mensen etc.

3.4 Supermarkt als ontmoetingsplek en 'community satisfaction'

De supermarkt als ontmoetingsplek wordt als een van de belangrijkste functies gezien in het onderzoek in een dorp in ruraal Zweden van Amcoff et al. (2011). In dit onderzoek wordt gesteld dat de functie van een rurale 'village shop' vooral een sociale functie was. Ook wordt in dit onderzoek gesteld dat door het toenemende forensisme en de nadruk op kwaliteit en prijs het

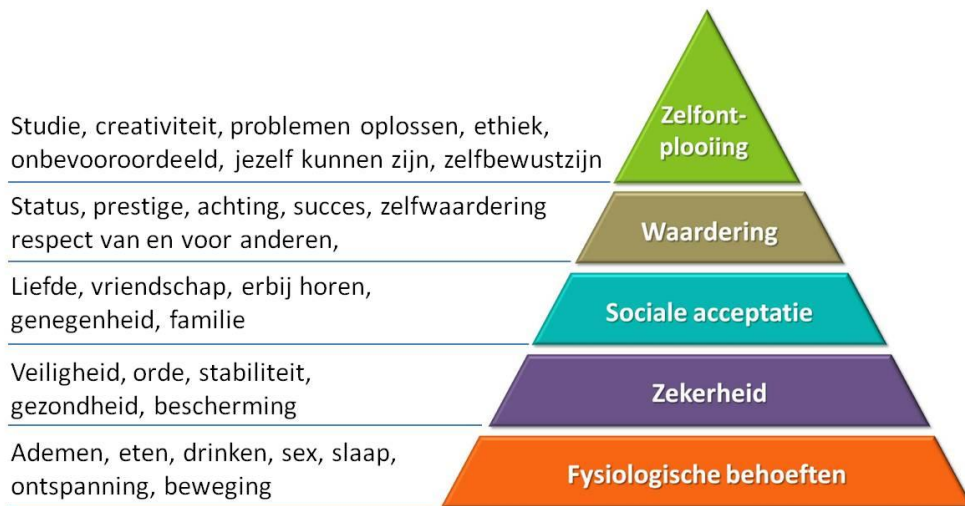
belang van de 'village shop' is verminderd. Filkins et al. (2000) concluderen, in hun onderzoek onder bewoners van een ruraal gebied, dat sociale en spirituele factoren belangrijke determinanten zijn van de 'community satisfaction', hier vrij vertaald als 'tevredenheid met woonomgeving'. De respondenten uit dit onderzoek waren het meest tevreden met gemeenschappen die ze 'vriendelijk', 'vertrouwd' en 'ondersteunend' beschreven. Hieruit kan worden afgeleid dat voor de leefbaarheid van een dorp als Oostwold de sfeer, onderlinge relaties van bewoners en actieve inzet in de gemeenschap van belang kunnen zijn in de interpretatie en belangrijk gevonden zaken op het gebied van leefbaarheid. 'community satisfaction' kan worden gerelateerd aan het concept 'village shop' wanneer deze als ontmoetingsplek wordt gezien. In Oostwold zou het verlies van de supermarkt als ontmoetingsplek een verminderde 'community satisfaction' kunnen veroorzaken waardoor de leefbaarheid wordt beïnvloed.

3.5 Bereikbaarheid van voorzieningen

Marsden (2009) noemt de toegenomen automobilititeit die voor een hogere reikwijdte heeft gezorgd in het leven van burgers. Hierdoor valt te concluderen dat bewoners van dorpen verder kunnen reizen om hun activiteiten te kunnen voorzetten. Dit relateert aan Thissen et al. (2002) die stellen dat dorpen steeds vaker een functie als 'woondorp' krijgen waardoor de autonomie van dorpen steeds minder wordt. Dwyer & Hardill (2011) noemen ook in hun onderzoek over ruraal Engeland het belang van de individuele mobiliteit. Wanneer mensen gelimiteerd zijn in hun mobiliteit, bijvoorbeeld doordat ze geen auto bezitten en wanneer er geen fatsoenlijk openbaar vervoer is, kan dat oudere mensen limiteren in hun bereikbaarheid tot voorzieningen. Ze trekken ook de lijn door naar de sociale uitsluiting van oudere mensen door de verminderde mobiliteit. Burgess (2008) stelt dat voor jonge mensen het verlies van lokale voorzieningen minder problematisch is, gezien hun mobiliteit. Deze twee meer verdiepende uitspraken zetten de algemene uitspraak van Marsden (2009) in een meer gerelativeerd daglicht. De oudere bevolking van Oostwold zou mogelijk ook deze incapabiliteit om voorzieningen in de omgeving te bereiken kunnen ervaren door hun verminderde mobiliteit.

3.6 Maslow (1943) gerelateerd aan leefbaarheid en voorzieningen

Om voorgaande uitspraken over leefbaarheid en voorzieningen nog nader te illustreren kan 'de piramide Maslow' (1943) worden gebruikt om het belang van verschillende factoren te noemen die een individu kunnen beïnvloeden. Baron et al. (1980) beschrijven de theorie van Maslow als een theorie die een hiërarchie van behoefte beschrijft, van lagere behoeften naar hogere behoeften. Behoeften van een lagere orde gaan over het overleven van de mensen, bijvoorbeeld voedsel en onderdak. De behoeften van een hogere orde gaan over bijvoorbeeld het sociale ontwikkelen van een mens. In onderstaande figuur wordt de piramide van Maslow (1943) weergegeven.

Figuur 2: Marketingrulz (2012). Nieuwe relevantie Maslow anno 2012.

(Bewerking van piramide van Maslow, gebruikt door de duidelijke voorbeelden van de verschillende behoeften.)

Doorgetrokken naar Oostwold kan het betekenen dat het sluiten van de supermarkt mede de behoeften van de eerste en derde orde heeft beïnvloed. Enigszins gedramatiseerd valt te zeggen dat het wegtrekken van een supermarkt een aanslag kan doen op de leefbaarheid in een dorp om dat een behoefte van de eerste orde, namelijk voedsel, gedeeltelijk wordt weggenomen. Er zijn natuurlijk ook andere manieren, bijvoorbeeld voorzieningen in omliggende plaatsen, om aan de voedselvoorziening te voldoen. Ook kan worden geïnterpreteerd dat het het vertrekken van de

supermarkt de behoefte van de derde orde, namelijk sociale acceptie waar het concept 'supermarkt als ontmoetingsplek' onder geschaard kan worden, ook weg is gevallen wat uiteraard niet de gehele voedselvoorziening verklaren.

3.7 Conceptueel model

Figuur 3: Conceptueel model

Bovenstaand conceptueel model geeft de relatie tussen de supermarkt en de gepercipieerde leefbaarheid weer. Aan de hand van voorgaande theorieën over deze relatie is de wederzijdse relatie tussen deze theorieën en de 'supermarkt' en 'gepercipieerde leefbaarheid bewoners Oostwold' weergegeven.

4. Methodologie

4.1 Doel interviews

In dit bachelorproject komen twee onderzoeksmethoden naar voren namelijk literatuuronderzoek en diepte-interviews. Om de hoofdvraag te beantwoorden zijn er diepte-interviews, wat een kwalitatieve onderzoeksmethode is, afgenomen. Volgens Ritchie en Lewis (2003) is kwalitatief onderzoek een naturalistische en interpretatieve benadering die het 'waarom' goed kan benaderen van hoe mensen reageren op bijvoorbeeld besluitvorming en normen en waarden. Dit laat goed zien dat dit een goede onderzoeksmethode is om het effect van de sluiting van de laatste supermarkt in Oostwold te onderzoeken. De vragen in de interviewgide zijn gericht op de invloed van de sluiting van supermarkten op de leefbaarheid van Oostwold te onderzoeken. De vragen zijn aan de hand van de literatuur opgesteld. Hierdoor kan de link van de literatuur naar de praktijk goed gelegd worden en kan de hoofdvraag op een wetenschappelijke manier beantwoordt worden. In de Resultaten worden per deelvraag de interviews behandeld en wordt de link met de gebruikte literatuur gelegd.

Het doel van de diepte-interviews is om informatie vergaren over de meningen van mensen ten aanzien van leefbaarheid. De mensen zijn ondervraagd hoe zij het vertrek van de laatste supermarkt (hebben) ervaren. Niet is er op zoek gegaan naar feiten maar vooral naar gevoelens van de respondenten ten aanzien van het effect van het vertrek van supermarkten op de leefbaarheid. Participanten zijn gezocht op basis van hun woonplaats, in dit onderzoek Oostwold. Er zijn geen andere eisen gesteld aan de participanten van dit onderzoek, omdat dit onderzoek niet toegespitst is op een bepaalde bevolkingsgroep maar door diepte-interviews de perceptie van de leefbaarheid van Oostwold ten aanzien van de sluiting van de supermarkt wil laten zien.

Er zijn zes interviews gebruikt in dit onderzoek die per stuk ongeveer drie kwartier tot een uur duurden. Door eerst flyers te verspreiden en daarna persoonlijke benadering zijn respondenten voor de gebruikte interviews in dit onderzoek verworven. De namen van personen en specifieke kenmerken van participanten worden in dit interview niet gebruikt om privacyredenen.

Respondenten 1 en 2 zijn respectievelijk een oudere gepensioneerde man en vrouw. Respondent 3 is een werkende man van rond de veertig. Respondent 4 is een jonge werkende vrouw. Respondent 5 is een bejaarde gepensioneerde vrouw. Respondent 6 is een werkende man van middelbare leeftijd.

De interviews zijn op een semi-gestructureerde manier opgezet. De vragen zijn opgenomen in een interviewgide, maar tijdens de interviews werd van deze interviewgide afgeweken. De respondenten hadden veel over het onderwerp van deze scriptie te vertellen en antwoordden bijvoorbeeld bij een van de eerste vragen al een vraag die later in het interview aan bod zou komen. De interviewgide is in de bijlage te vinden.

4.2 Plaats interviews

Voor het zoeken van een plaats (dorp), die aan de criteria voldeed, een dorp waar geen supermarkt meer is en de supermarkt zo kort mogelijk is gesloten, is contact opgenomen met de Kamer van Koophandel. Dit om zo relevante data over één plaats te krijgen en om het zoeken van respondenten te vergemakkelijken. De Kamer van Koophandel heeft een lijst kunnen verschaffen met dorpen waar op dit moment zich geen supermarkt meer bevindt. In deze dorpen hebben maximaal 6 jaar geleden wel supermarkten gezeten. Door dat in Oostwold de meest recente supermarktsluiting heeft plaatsgevonden is Oostwold in dit onderzoek centraal gezet. De volgende dorpen voldeden aan de criteria gesteld voor dit onderzoek:

() = maand vertrek supermarkt

In de provincie Groningen: Alteveer (juli 2007) , Garrelsweer (oktober 2007), Oostwold Oldambt (mei 2011) , Visvliet (april 2011).

In de provincie Friesland: Achlum (april 2007), Metslawier (december 2009), Scherpenzeel (gem Weststellingwerf) (april 2010), Weidum (augustus 2010).

provincie Drenthe: Eext (december 2008), Wijster (oktober 2007).

4.3 Oostwold

Volgens Dorpsbelangen Oostwold (2010) is het dorp Oostwold ontstaan na inpolderingen van de Dollard, waardoor de landbouw arbeidskrachten nodig had en Oostwold voor deze arbeidskrachten een geschikte woonplaats bleek. In Oostwold bevinden zich op dit moment een slagerij, een bakkerij, een kapsalon en drie horecagelegenheden. In de publicatie van De Jong & Van Duin (2009) komt naar voren dat de hevigste bevolkingskrimp vooral in de rand van Nederland zal gaan optreden. Noord-Oost Groningen wordt hier ook genoemd als een van de gebieden, waar ook het zuiden van Limburg en het zuiden van Zeeland onder vallen, waar bevolkingskrimp het hevigst op zal treden in de toekomst.

5. Resultaten

5.0 Inleiding

Om tot een volledig overzicht van de resultaten van dit onderzoek te komen is dit hoofdstuk opgedeeld in enkele paragrafen. Per paragraaf wordt resultaten gepresenteerd door de deelvragen te beantwoorden aan de hand van verkregen empirische data en literatuur en de link daartussen. In de Conclusie worden de belangrijkste verkregen resultaten nog eens samengevat en in de context van het bredere theoretische kader gezet, met als toevoeging een aanbeveling voor verder onderzoek gerelateerd aan dit specifieke thema. De citaten zijn voor de duidelijkheid *cursief* weergegeven.

5.1 Deelvraag 1: *Wat is leefbaarheid volgens de bewoners van Oostwold en welke aspecten van leefbaarheid zijn voor inwoners van het dorp belangrijk?*

Tijdens de interviews is er met de respondenten gesproken over wat door hen als leefbaarheid wordt ervaren. Geprobeerd is om hen een definitie te laten geven van leefbaarheid, en hen daarin de wel en niet aanwezige elementen in Oostwold te laten aanwijzen. Veel van de respondenten noemden in hun definitie van leefbaarheid de aanwezige sociale omgeving. Respondent 1 stelt: *'Leefbaarheid wat ik dus hier mee maak is omgaan met mensen'*. Dit kan betekenen dat een deel van de leefbaarheid van Oostwold bepaald wordt door de sociale omgeving. Sociale en spirituele factoren, waar sociale omgeving onder gezien kan worden, zijn belangrijke determinanten in de 'community satisfaction' (Filkins et al., 2000). Wanneer deze goed vertegenwoordigd zijn in Oostwold zou dat kunnen betekenen dat de leefbaarheid dat aan de 'wensen en eisen' uit de definitie van VROM (2009) op het gebied van sociale samenhang is voldaan en dat dit de gepercipieerde leefbaarheid ten goede komt.

Naast de sociale woonomgeving komt bij de meeste respondenten ook naar voren dat ze, in hun beschrijving van het begrip leefbaarheid, veel waarde hechten aan de aanwezigheid van voorzieningen. Respondent 5 definieert leefbaarheid met de volgende woorden: *'Leefbaarheid is*

volgens mij dat je ergens op je gemak woont, dat er voldoende voorzieningen zijn, om het dorp of de wijk een bestaan te geven.' De aanwezigheid van voorzieningen gerelateerd aan tevredenheid met de woonomgeving is een makkelijk te maken link. Het is uiteraard niet juist om te stellen dat het aanbod van voorzieningen de leefbaarheid voor het grootste gedeelte bepaald. Veenhoven (2010) stelt dat de 'leefomgeving' een steeds prominentere rol speelt in deze gepercipieerde leefbaarheid. Dit zou een trend kunnen weergeven waar het belang van de aanwezigheid van voorzieningen steeds minder wordt. In het Theoretisch Kader zijn Marsden (2009) en Thissen et al. (2002) genoemd in het kader van de ontwikkeling van respectievelijk de grotere mobiliteit van individuen en de nieuwe functie van dorpen als 'woondorp'. Deze uitspraken zouden voor voorzieningen, in kleine dorpen zoals Oostwold, het einde kunnen betekenen. In de volgende paragraaf wordt bediscussieerd in hoeverre deze trend ook te ontdekken bij de respondenten.

Naast de 'sociale factor' en de aanwezigheid van voorzieningen wordt door de meeste respondenten ook de omgeving, vaak in relatie met voorzieningen die met deze omgeving gepaard gaan, genoemd in hun beschrijving van leefbaarheid. Het belang van 'omgeving' uit zich bijvoorbeeld in uitspraken als '*Rust*' (Respondent 4), '*dat je ergens op je gemak woont*' (Respondent 5) en doordat de meeste respondenten de Blauwe Stad en het aanverwante Oldambtmeer noemden in de afgenomen interviews. Dit illustreert de factor 'publieke ruimte' genoemd door VROM (2009) in hun 'leefbarometer'. Voor Oostwold zou bijvoorbeeld het Oldambtmeer een positieve rol in de gepercipieerde leefbaarheid van de respondent kunnen spelen. Respondent 3 geeft dan ook in het volgende citaat aan dat het Oldambtmeer voor bedrijvigheid zorgt: '*Hierachter heb je een heel groot strand met een strandtent en waar ze af en toe activiteiten houden*'. Het Oldambtmeer en bijvoorbeeld de door Respondent 4 genoemde '*rust*' kunnen dus mogelijk een positieve rol spelen in de leefbaarheid van Oostwold.

Geconcludeerd kan worden dat in de definities van leefbaarheid en de perceptie op het begrip leefbaarheid van de respondenten drie elementen kunnen worden onderscheiden. Als eerste komt het 'sociale aspect' naar voren, wat mogelijk een grote bijdrage kan spelen in de beïnvloeding van de leefbaarheid. Naast het 'sociale aspect' blijkt de aanwezigheid van voorzieningen ook een aanzienlijke rol te spelen in het percipiëren van de leefbaarheid. Dit in tegenstelling tot Veenhoven

(2000) die stelt dat de aanwezigheid van voorzieningen tegenwoordig een mindere rol speelt. Als laatste komt de 'omgeving' aan bod die ook een rol speelt in het percipiëren van het begrip leefbaarheid en de mogelijke positieve bijdrage hier van.

5.2 Deelvraag 2: Welke van de belangrijke geachte aspecten van leefbaarheid zijn wel en niet in het dorp aanwezig, hoe en waardoor wordt de individuele perceptie van de leefbaarheid beïnvloed door Oostwold?

Respondent 4 stelt dat voor haar '*Leefbaarheid, gewoon een prettige woonomgeving, qua mensen qua burens. Rust.*' betekent. Hierin is te zien dat de 'community satisfaction' van Filkins et al. (2000) mede wordt vervuld door de '*prettige woonomgeving, qua mensen qua burens*'. Respondent 5 stelt dat leefbaarheid ook wordt geconstrueerd doordat er '*genoeg te doen is en dat het een gemeenschap is die iets voor andere mensen doet.*' Respondent 2 illustreert dit door het verenigingsleven van Oostwold aan te halen en het damesclubje waar zij bij zit te noemen. Dit verenigingsleven en de makkelijke omgang van dorpsbewoners komt ook de 'sociale samenhang' ten goede, wat terug komt in de publicatie van VROM (2009) als een van de determinanten van de 'leefbarometer'. Alle respondenten vinden ook dat het dorp een rustig dorp is met vriendelijke mensen. Ze hebben op een paar persoonlijke kwesties na geen problemen met de sociale omgang in het dorp. Over de eerder genoemde 'wensen en eisen' van VROM (2009) op het gebied van sociale samenhang kan in ieder geval, op basis van de uitingen van de respondenten die mee hebben gewerkt aan dit onderzoek, gezegd worden dat de aanwezige factoren, geschaard onder sociale samenhang, een positief effect hebben op de leefbaarheid.

Factoren, omschreven door Veenhoven (2010), als sociale en economische kwaliteit spelen steeds minder vaak een rol. Voor Oostwold zou dit dus kunnen betekenen dat de aanwezigheid van voorzieningen dus minder een rol zou moeten spelen. Naast de focus, van de respondenten in hun definitie van leefbaarheid, op het 'sociale aspect' van leefbaarheid wordt er aan de ene kant door nagenoeg alle respondenten verwezen naar het belang van voorzieningen voor Oostwold, die voor de inwoners van Oostwold makkelijk bereikbaar zijn. Aan de andere kant komt uit de antwoorden van de respondenten naar voren dat in plaats van lokale voorzieningen, waar de prijzen vaak hoger

zijn en de het assortiment kleiner, de voorzieningen in de omtrek worden gebruikt die goedkoper zijn en een groter assortiment hebben. Respondent 4 stelt: *'kijk ik heb een auto voor de deur en ja dan kan ik zo weg. Maar ja, het zou wel handig zijn als er een supermarkt zat'*. Marsden (2009) blijkt toch wel deels gelijk te hebben doordat de 'mobiele' mensen makkelijk boodschappen in omliggende plaatsen kunnen kopen. Door de meeste respondenten wordt als voorbeeld gesteld dat lokale voorzieningen vooral makkelijk zijn als bij het boodschappen doen in omliggende plaatsen artikelen zijn vergeten. Marsden's conclusie gaat over 'mobiele' mensen. Uit de antwoorden van de respondenten bleek ook dat voorzieningen voor oudere mensen van levensbelang zijn. Respondent 2 stelt: *'Zolang als je een auto hebt denk je, ah we kunnen daar wel heen. Voor de oudere mensen die niet kunnen auto rijden of in een scootmobiel zitten of rolstoel is het echt minder geworden.'* Dwyer & Hardill (2011) hebben dit ook aangetoond in hun onderzoek. Wanneer er geen voorzieningen zijn kan dit een belemmering opwerpen voor oudere mensen, door dat mensen toch ergens hun levensmiddelen vandaan moeten halen. Respondent 6 was zelf ook een oudere, niet meer mobiele, bewoonster van Oostwold. Ze vertelt dat haar dochter inkopen voor haar doet: *'ja dat doet mijn dochter, die gaat voor mij naar Scheemda en als het even nodig is naar Midwolda.'* Er kan dus worden gesteld dat de economische kwaliteit van Oostwold, gelinkt aan Veenhoven (2010), wel degelijk nog steeds een belangrijke rol spelen in de perceptie van de leefbaarheid van de inwoners van Oostwold. De respondenten, vooral oudere mensen door hun grotere mate van immobiliteit, benoemen het belang van voorzieningen voor hen uitvoerig. Uit Aalders et al. (2008) komt ook naar voren dat voorzieningen nog meer bieden dan alleen hun basisactiviteit. De gesloten supermarkt had dan ook meer te bieden dan alleen de verkoop van supermarktartikelen. In de volgende paragraaf zal dit en de andere zaken die de supermarkt met zich mee bracht worden besproken.

Naast de voorgaande twee factoren is ook de factor 'omgeving', in relatie met aanverwante en door deze omgeving gegenereerde voorzieningen, onderscheiden. Oostwold is gesitueerd in een gebied waar veel recente ontwikkelingen gaande zijn. Twee respondenten, namelijk Respondent 3 en Respondent 5, betrekken de ontwikkelingen Oldambtmeer en Blauwe Stad ook in hun motivatie qua hun perceptie van leefbaarheid. Respondent 3 benoemt verschillende voorzieningen bijvoorbeeld: *'strand van het Oldambtmeer', 'sporthal met grote acro-wedstrijden', 'bibliotheek',*

'dokterspost'. Hij vindt dat, deze door Oldambtmeer/Blauwe Stad gegenereerde voorzieningen de leefbaarheid ten goede komen. Respondent 5 noemt ook nog dat de 'sfeer' verbeterd is. Dit onderzoek is niet gericht om vormen van leefbaarheid te verklaren wat de Blauwe Stad met zich mee heeft gebracht maar laat, in het kader van de 'leefomgeving' van Veenhoven (2010), zien dat deze factoren, afkomstig van de 'omgeving', mee spelen in de gepercipieerde leefbaarheid.

Geconcludeerd kan worden gezegd dat de onderscheiden determinanten alle drie meespelen in de perceptie van de leefbaarheid. Als eerste blijkt de rust en goede sociale samenhang positief en een belangrijke factor in de gepercipieerde leefbaarheid. Daarnaast is gebleken dat de aanwezigheid van voorzieningen een zeer belangrijke rol speelt in het percipiëren van de leefbaarheid. Dit lijkt vooral gerelateerd aan de afstand tot voorzieningen in relatie tot de individuele mobiliteit. Voor minder mobiele mensen zijn verder weg gelegen voorzieningen moeilijker bereikbaar. Mensen gebruiken voorzieningen in omliggende plaatsen om levensmiddelen aan te schaffen. Als laatste is ook gebleken dat de 'omgeving' ook meespeelt in de perceptie van leefbaarheid, mede door de voorzieningen die ontwikkelingen in de 'omgeving', bijvoorbeeld Blauwe Stad, met zich mee brengt.

5.3 Deelvraag 3: Hoe beïnvloedt het niet meer aanwezig zijn van de supermarkt de leefbaarheid?

In voorgaande deelvragen en in het theoretisch kader zijn relevante theorieën en bevindingen, toegepast op de situatie in Oostwold, over de relatie tussen de aanwezigheid van voorzieningen en de leefbaarheid, aan de orde gesteld. In deze paragraaf wordt getracht het belangrijkste onderwerp uit dit onderzoek, namelijk de invloed van het sluiten van de E-Markt in Oostwold, centraal te zetten. Aalders et al. (2008) onderscheidde de vier determinanten die de bijdragen van ondernemingen aan de leefbaarheid beschreven. Deze paragraaf is mede aan de hand van deze determinanten opgezet om zo tot een zo volledig mogelijk overzicht te komen wat de invloed van het sluiten van de supermarkt op de leefbaarheid betreft. Daarnaast wordt ook de rol en invloed beschreven van andere voorzieningen in Oostwold die nu ook supermarktproducten verkopen.

Aalders et al. (2008) noemen als eerste 'het voorzien in een bepaalde behoefte'. In het geval van Oostwold kan dit worden verstaan als het voorzien in de behoefte van voedsel. Door alle respondenten werd uiteraard beaamt dat de supermarkt, voor de sluiting, aan de behoefte van voedsel kon voldoen. De mate en de beweegredenen waarin en waarom de respondenten gebruik maakten van de supermarkt liep erg uit een. Respondent 5 gebruikte de supermarkt *'om de leefbaarheid in stand te houden'*. Hij zag de supermarkt als iets noodzakelijks voor een dorp. Respondent 3 gebruikte de supermarkt om *'af en toe een broodje te halen'*. Doordat hij buiten Oostwold werkzaam is doet hij zijn boodschappen, na zijn werk, in omliggende plaatsen. De rest van de respondenten deed hun boodschappen al in omliggende plaatsen en gebruikten de supermarkt vooral voor vergeten boodschappen en *'noodboodschapjes'* (Respondent 2). Alle respondenten gingen en gaan voor hun 'grote boodschappen' naar omliggende plaatsen als *'Winschoten'* (Respondent 1), en *'Scheemda'* (Respondent 4). Eerder is al genoemd wat de impact is geweest voor het oudere deel van de bevolking van Oostwold. Burgess (2008) heeft al gesteld dat jongere mensen mobiel zijn, wat vooral bij Respondent 4 tot uiting komt: *'kijk ik heb een auto voor de deur, en ja dan kan ik zo weg'*. Ze reist dan ook vaak naar Scheemda omdat ze daar vandaan komt. In tegenstelling tot Respondent 4 is Respondent 6 voor alle boodschappen afhankelijk van haar familie en kennissenkring, zelf kan ze geen boodschappen doen door haar ouderdom. Dwyer & Hardill (2011) beschrijven dan ook de impact die immobiliteit op de bereikbaarheid van voorzieningen heeft. Aalders et al. (2008) en Amcoff et al. (2011) beschrijven ook de functie van respectievelijk een onderneming of 'village shop' als ontmoetingsplek. Amcoff et al. (2011) stelt zelfs dat dit de belangrijkste functie van een winkel is. In de antwoorden van de respondenten komt ook tot uiting dat ze de gesloten E-Markt als een ontmoetingsplek zagen. Niet alle respondenten maakten hier ook gebruik van. Respondent 3 deed het zelf niet maar wist wel van mensen van de school van zijn dochter die dat wel deden. Respondent 1 stelt over de oudere mensen die de supermarkt bezochten: *'voor die mensen was dat gewoon een uitje'*. Hij bedoelt hiermee dat mensen naar de supermarkt gingen om in de eerste plaats een praatje te maken. Dit relateert goed aan het onderzoek van Amcoff et al. (2011) in ruraal Zweden waar een zelfde soort resultaat is gevonden. Het gegeven dat de supermarkt bijdrage leverde aan de gemeenschap (Aalders et al., 2008) leefde minder bij de respondenten. Respondent 2 weet te vertellen dat de supermarkteigenaar, de lokale voetbalvereniging financieel ondersteunde. Door de sluiting van de

supermarkt is deze sponsoring uiteraard ook gestopt. Door het sluiten van de supermarkt is 'de supermarkt als levendige factor' ook niet meer aanwezig omdat er bijvoorbeeld geen winkelend publiek meer op straat is. Levendigheid op straat werd door Respondent 2 en Respondent 6 als belangrijk geacht. Ze benoemen bijvoorbeeld naast het sluiten van de supermarkt ook het sluiten van de basisschool. De twee voormalige basisscholen zijn ondergebracht in één gebouw wat zich tussen Oostwold en het naastgelegen dorp Midwolda bevindt. Respondent 2 stelt: '*het bracht wel levendigheid al die kinderen*' wat relateert aan het vierde punt uit Aalders et al. (2010). Voor haar droeg de aanwezigheid van de school, en aanverwante effecten, een positieve bijdrage aan de door haar gepercipieerde leefbaarheid.

Door de respondenten worden de lokale bakker en slager aangewezen als mogelijke alternatieven voor de gesloten supermarkt, die uiteraard respectievelijk brood en vlees verkopen maar niet een volledig assortiment vergeleken met een supermarkt kunnen aanbieden. De bakker en de slager verkopen nu ook producten die mensen op dagelijkse basis nodig kunnen hebben. Respondent 4 noemt '*pindakaas, melk, eieren*' als voorbeelden van producten die worden verkocht door de lokale ondernemers. De eerdergenoemde motieven, ten aanzien van zijn drang om de leefbaarheid in stand te houden door lokale aankopen te doen, van Respondent 5 laten ook zien dat hij gebruik maakt van de lokale bakker en slager. Hij stelt: '*het is wel iets duurder natuurlijk.*' waaruit kan herleid worden dat hij het voor lief neemt dat de aankopen bij de lokale slager en bakker duurder zijn dan bij supermarkten in de omtrek. De rest van de respondenten maakt incidenteel gebruik van de mogelijkheid om supermarkt producten te kopen bij de lokale bakker en slager. Geconcludeerd kan worden dat de aanwezigheid van andere voorzieningen met supermarktproducten niet als negatief wordt ervaren maar dat door de hogere prijs en het beperkte assortiment, qua supermarktproducten, de bakker en slager niet als vervanging van de gesloten supermarkt kunnen dienen.

Geconcludeerd kan worden gezegd dat de supermarkt voorzag in de behoefte naar aanvullende en vergeten boodschappen. Door de sluiting is het nu een stuk lastiger om aan kleine dingen en vergeten boodschappen te komen. Naast het voorgenoemde effect is het ook moeilijker geworden voor bejaarde mensen om aan hun boodschappen te komen. Oudere mensen zijn vaker immobiel waardoor het lastiger is om voorzieningen te bezoeken (Dwyer & Hardill, 2011). De respondenten

beaamden dit ook. Naast de supermarkt, als voorziening, die kan worden gezien als het voorzien in een bepaalde behoefte (voedsel), is het ook te zien als 'ontmoetingsplek'. Dit werd beschreven door bijvoorbeeld Amcoff et al. (2011). De respondenten lieten ook merken dat ze functie, van supermarkt als 'ontmoetingsplek' herkenden, al dan niet of ze er ook zelf gebruik van maakten. Naast voorgenoemde punten werd de supermarkt als bijdrage in het dorpsleven en als factor in de levendigheid beschreven door Aalders et al. (2008). Dit werd door de respondenten minder belangrijk gevonden. De voorzieningen die nu ook supermarktproducten verkopen, werden niet als negatief ervaren, door de meeste respondenten, maar door de hogere prijs en het kleinere assortiment is het niet een alternatief voor de gesloten supermarkt.

6. Conclusie

Er kan worden gesteld dat het verdwijnen van de supermarkt wel in een bepaalde mate de leefbaarheid heeft beïnvloed. Balsas (2004) en Veenhoven (2000) gaan uit van leefbaarheid als een subjectief begrip, wat illustreert dat er geen universele, objectieve beantwoording van de hoofdvraag mogelijk maakt. In dit onderzoek is de definitie van VROM (2009) namelijk dat leefbaarheid de mate is waarin de omgeving aansluit bij de eisen en wensen die door de mens er aan worden gesteld. Daarnaast is ook de functionele-economische kwaliteit van een omgeving onderscheiden (Ministerie van VROM, 2000). Niet alleen de economische functie, namelijk de voedselvoorziening, van de supermarkt staat centraal in dit onderzoek. Uit de literatuur van onder andere Filkins et al. (2000) en Veeneklaas (2000) blijkt dat het 'sociale aspect' van leefbaarheid een grote factor in het beleven van deze leefbaarheid is. In de Resultaten kwam naar voren dat de respondenten bijvoorbeeld de sfeer en sociale binding in het dorp belangrijk vonden en dat dit ook meespeelde in hun beleving van de leefbaarheid. Dit 'sociale aspect' van leefbaarheid is ook terug te vinden in Amcoff et al. (2011) die de functie van een 'village shop' vooral beschrijven als een sociale functie. Door het verdwijnen van de supermarkt is deze ontmoetingsplek voor dorpsbewoners ook verdwenen. Naast het verdwijnen van de 'supermarkt als ontmoetingsplek' is de 'supermarkt als voedselvoorziening' ook verdwenen. Dit wordt opgevangen door de supermarkten rondom Oostwold die voor de sluiting ook door de meeste mensen werd gebruikt door het prijsverschil en het grotere assortiment. Voor de sluiting werd er beperkt gebruik gemaakt van de supermarkt. Uit de diepte-interviews bleek dat de meeste mensen de supermarkt gebruikten voor producten die waren vergeten en andere kleine boodschappen. Voor de oudere, minder mobiele mensen is het een probleem. Nu moeten vrienden of familie de boodschappen aan de ouderen verschaffen doordat ze zelf hiertoe incapabel zijn. Dwyer & Hardill (2011) stellen dan ook dat ouderen worden gelimiteerd in het kunnen gebruik maken van voorzieningen door hun hogere immobiliteit van jongeren die meer mobiel zijn. De voorzieningen, zoals de bakker en de slager, die naast hun gewone assortiment supermarktproducten verkopen kunnen de supermarkt maar deels vervangen door incomplete assortiment en hogere verkoopprijs.

Omdat er nog weinig literatuur op het gebied van de invloed van supermarkten op de omgeving,

en leefbaarheid is verdient het aanbeveling tot verder onderzoek. Het verschil in gepercipieerde leefbaarheid ten aanzien van de bereikbaarheid van supermarkten zou een relevant onderwerp kunnen zijn omdat dit onderzoek het verschil hierin tussen mobiele en immobiele mensen enigszins heeft aangestipt. Dit gevonden resultaat bleek dan ook te spelen onder de bevolking van Oostwold. Supermarkten en de toegang tot deze is zeker van belang doordat een supermarkt tenslotte voedsel verschaft aan mensen.

Literatuurlijst

- Aalders, R. A., Bakkeren, J. Kok & T. Twigt. (2008). *De kracht van de wijk: belang van wijkeconomie voor de leefbaarheid in Amsterdamse krachtwijken*. Amsterdam: Gemeente Rabobank Amsterdam en Omstreken, Economische Zaken Amsterdam & MKB Amsterdam.
- Amcoff, J., P. Möller en E. Westholm (2011), The (un)importance of the closure of village shops to rural migration patterns. *The International Review of Retail, Distribution and Consumer Research*, 21(2), 129-143.
- Balsas, C. J. L. (2004). Measuring the Livability of an Urban Centre: An Exploratory Study of Key Performance Indicators. *Planning, Practice & Research*, 19(1), 101–110.
- Baron, R. A. Byrne, D, Kantowitz, B. H. (1980). *Psychology, understanding behaviour*. New York e.a.: Holt Rinehart and Winston.
- Bronsema, H. (2009), Themanummer krimp. *Demos*, 25(7).
- Burgess, S. (2008). *The Report of the Rural Advocate 2007*. Commission for Rural Communities: Cheltenham, UK.
- CBS. (2013). *Bevolkingskrimp*. Geraadpleegd op 01-03-2013 via <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/methoden/toelichtingen/alfabet/a/2012-bevolking-krimp.htm>. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS. (2013). *Bevolkingsontwikkeling*. Geraadpleegd op 14-04-2013 via <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=81593NED&D1=0&D2=0&D3=a&HDR=G1,G2&STB=T&VW=T>. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS. (2013). *Regionale prognose kerncijfers; 2011-2040*. Geraadpleegd op 10-06-2013 via <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=81274NED&D1=0&D2=356&D3=a&HDR=T&STB=G1,G2&VW=T>. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Dam, F. van, C. de Groot & F. Verwest. (2006). *Krimp en Ruimte. Bevolkingsafname, ruimtelijke gevolgen en beleid*. Rotterdam/Den Haag: NAI Uitgevers/Ruimtelijk Planbureau.
- DeBM.nl. (2013). Koop winkelpand op Hoofdstraat 10 te Oostwold. Geraadpleegd op 10-06-2013 via: <http://www.debedrijfsmakelaar.nl/content/images/2012/11/02/247101/winkel-oostwold-gem-oldambt-2471010.jpg>. (Figuur 1).
- Dorpsbelangen Oostwold. (2010). *Oostwold*. Geraadpleegd op 25-05-2013 via

- <http://www.dorpsbelangen-oostwold.nl/index.php>. Oostwold, Dorpsbelangen Oostwold.
- Dwyer, P. en I. Hardill (2011). Promoting social inclusion? The impact of village services on the lives of older people living in rural England. *Ageing and society*, 31, 243-264.
 - Filkins, R., J. Allen en S. Cordes. (2000). Predicting community satisfaction among rural residents: an integrative model. *Rural sociology*, 65(1), 72-86.
 - Jacobs, M.H. (2000). *Kwaliteit leefomgeving, kennisontwikkeling*. Alterra, Research Instituut voor de Groene Ruimte. Wageningen.
 - Jong, A. & Van Duin, C. (2010). *Regionale prognose 2009-2040: Vergrijzing en omslag van groei naar krimp*. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.
 - Latten J. (2009). Veranderend demografisch tij. *Demos*, 25(1), 4-6.
 - Marketingrulz. (2012). Nieuwe relevantie Maslow anno 2012. Geraadpleegd op 09-06-2013 via <http://www.marketingrulz.nl/2012/11/maslow-revival.html>. Almere: Marketing Rulz. (Figuur 2).
 - Marsden T. (2009). Mobilities, Vulnerabilities and Sustainabilities: Exploring Pathways from Denial to Sustainable Rural Development. *Sociologia Ruralis*, 49(2), 113-131.
 - Maslow, A.H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370-396.
 - Ministerie van VROM (2009). *Leefbaarheid door de tijd*. Den Haag.
 - Ministerie van VROM (2000). *Mensen Wensen Wonen, Wonen in de 21e eeuw*. Den Haag.
 - Nimwegen N., Heering L. (2009). *Bevolkingsvraagstukken in Nederland anno 2009; Van groei naar krimp, een demografische omslag in beeld*. Amsterdam: Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut.
 - Ritchie, J. & Lewis, J. (2003). *Qualitative Research Practice*. London: Sage Publications.
 - RIVM (2003). *Kwaliteit van de Leefomgeving en Leefbaarheid – Naar een begrippenkader en conceptuele inkadering*. Bilthoven.
 - Thissen F., Rozema H. & Schonewille J. (2002). Dorpen op waarde geschat. *Rooilijn*, 2002(4), 171-177.
 - United Nation Development Program (2013). *Human Development Index*. Geraadpleegd op 02-06-2013 via <http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi/>. United Nation Development Program.

- Veeneklaas, F.R. (2010). *Demografie in de Natuurverkenning 2011*. Wageningen: Alterra Wageningen UR.
- Veenhoven, R. (2000). *Leefbaarheid – Betekenissen en meetmethoden*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.

Bijlage

Interviewgide (letterlijk gekopieerd uit Opdracht 3)

Inleiding

Goedendag, vindt u het goed als ik dit gesprek met apparatuur opneem? Allereerst wil ik u hartelijk bedanken dat ik dit interview bij u mag afnemen. Mijn naam is Cristian Wessels en ik volg op dit moment de bachelorstudie Sociale Geografie en Planologie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Ik ben derdejaarsstudent en ik doe op dit moment een bachelorproject wat over ondernemerschap in krimpgebieden gaat. Mijn onderzoek gaat over het effect van het wegtrekken van de laatste supermarkt op de leefbaarheid van dit dorp. Omdat u woonachtig bent in dit dorp bent u uitermate geschikt om een interview af te nemen om zo de invloed van een voorziening als een supermarkt te onderzoeken.

- Wat is uw naam en leeftijd?
- Kunt u mij vertellen wat u in het dagelijks leven doet?
- Hoelang woont u al in dit dorp en kunt u mij vertellen op wat voor manier uw wel of niet een band met dit dorp heeft?
- Heeft u eerder ergens anders gewoond? Waar was dat? Wat zijn de globale verschillen met het eerder bewoonde dorp?
- Als u uw dorp in drie woorden mocht beschrijven welke drie woorden zou u dan kiezen?

1. Welke aspecten van leefbaarheid zijn voor inwoners van het dorp belangrijk?

- Wat betekent het begrip leefbaarheid volgens u?
- Welke vormen van leefbaarheid zijn belangrijk voor u?
- Doorvragen op genoemde woorden, zinnen en begrippen?

2. Welke van de belangrijke geachte aspecten van leefbaarheid zijn wel en niet in het dorp aanwezig?

- Specifiek doorvragen op de genoemde vormen van leefbaarheid die bewoners belangrijk

vinden, of deze vormen van leefbaarheid aanwezig zijn.

- Specifiek doorvragen op de genoemde vormen van leefbaarheid die bewoners belangrijk vinden, of er ook vormen van leefbaarheid die de bewoners niet in hun dorp aanwezig zien.
- Zijn er nog vormen van leefbaarheid die u minder belangrijk vindt maar dat wel de leefbaarheid van het dorp ten goede komt en misschien niet aanwezig zijn in uw dorp.

3. Welke aspecten van leefbaarheid die in het dorp belangrijk worden geacht worden ook en op welke manier behandeld in literatuur?

- Was er toen de supermarkt nog aanwezig was in het dorp sprake van voldoening aan de behoefte van voedsel
- En hoe lost u dat nu op?
- Was er toen de supermarkt nog aanwezig was sprake van een supermarkt als ontmoetingsplek
- En hoe is dat nu?
- Was er sprake van een actieve inzet van de supermarkt om bv activiteiten te organiseren voor het dorp, zo ja hoe pakte de supermarkt dat aan?
- En hoe is dat nu, welke organisaties, ondernemingen of verenigingen organiseren activiteiten voor het dorp?
- Creëerde de supermarkt een levendige wijk? Zo ja, op wat voor manier?
- En hoe is dat nu?

4. In hoeverre beïnvloeden de genoemde aspecten in de vorige deelvragen de individuele perceptie van leefbaarheid voor de inwoners van het dorp?

- Beïnvloeden de factoren die u hiervoor heeft genoemd uw woonplezier?
- Wat vindt u van de leefbaarheid van uw dorp vergeleken met andere dorpen in de buurt?
- Wat zou er verbeterd kunnen worden?
- Wat vindt u dat de rol van de overheid hierin is?

5. Wat voor rol heeft de supermarkt in deze aspecten en hoe beïnvloedt het wel of niet aanwezig

zijn van een supermarkt de leefbaarheid en hoe kan de link worden gelegd naar theorieën over beïnvloeding van de leefbaarheid?

- Wat zijn voor u belangrijke voorzieningen?
- Welke voorzieningen gebruikt u in uw dorp?
- Welke voorzieningen zou u graag in uw dorp zien?
- Waar doet u tegenwoordig uw dagelijkse boodschappen?
- Deed u voordat de supermarkt is gesloten uw boodschappen bij die supermarkt?
- Maakte u voor de supermarkt in uw dorp sloot wel is gebruik van supermarkten in de omtrek?
- Vind u dat uw standaard van leven achter uit is gegaan nu er geen supermarkt meer is?
- Zou u weer een supermarkt in uw dorp willen hebben en waarom?
- Zijn er andere voorzieningen in uw dorp die de rol van de supermarkt (gedeeltelijk) kunnen overnemen?

Afsluiting

- Kunt u kort uitleggen wat de invloed van het verdwijnen van de supermarkt is op uw perceptie van de leefbaarheid?
- Wilt u verder nog wat toevoegen aan dit onderzoek?
- Heeft u nog vragen over dit onderzoek?

Dan wil ik u hartelijk bedanken voor het meewerken aan dit onderzoek. Ik heb nog een kleinigheid voor u!